

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

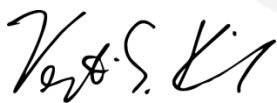
Viite: HE 126/2024 vp

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yleisestä asumistuesta ja eläkkeensaajan asumistuesta annettujen lakien muuttamisesta

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 240 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäsenenä lähes 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja: erityisasiantuntija Anna Järvinen, anna.jarvinen@soste.fi, p. 050 586 5677

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

LAUSUNNON KESKEINEN SISÄLTÖ

- SOSTE katsoo, että yleisen asumistuen varallisuusharkinnan palauttamisesta saatu hyöty valtion taloudelle suhteessa sen aiheuttamiin haasteisiin on hyvin pieni tai olematon.
- SOSTE ei kannata leikkauksia eläkkeensaajan asumistukeen.
- Esitetty kuntaryhmituksen muutos ei ole perusteltu. Se heikentää ihmisten toimeentuloa ja lisää tarvetta toimeentulotuelle.

Varallisuusharkinnan palauttaminen yleiseen asumistukeen ei toisi juurikaan säästöjä

Esityksessä ehdotetaan, että yleiseen asumistukeen palautetaan varallisuusharkinta. Tuessa huomioitaviin ruokakunnan saamiin tuloihin lisättäisiin 20 prosenttia varallisuusrajan ylittävän nettovarallisuuden määrästä. Varallisuusraja olisi yhden aikuisen kotitaloudessa 10 000 euroa ja useamman aikuisen kotitaloudessa 20 000 euroa. Jos yhteenlaskettu nettovarallisuus olisi vähintään 50 000 euroa, ei tukea myönnettäisi lainkaan.

Periaatteellisella tasolla SOSTE pitää parempana asumistukeen kohdistuvien leikkausten kohdentamista niille, joilla on varallisuutta, kuin kaikkien etuuden saajien tukien leikkaamista. Nyt kuitenkin asumistukeen on tehty jo mittavia leikkauksia ja ehdotetut muutokset tulevat näiden leikkausten päälle. Sosiaaliturvaleikkausten yhteisvaikutuksia ja niiden seurauksia ihmisille ei esityksessä ole arvioitu.

SOSTE katsoo, että varallisuusharkinnan palauttamisesta saatu hyöty valtion taloudelle suhteessa sen aiheuttamiin haasteisiin on hyvin pieni tai olematon. Yleistä asumistukea saavat ovat lähtökohtaisesti taloudellisesti heikossa asemassa. Suurimmalla osalla ei ole varallisuutta. Esityksessä arvioidaan yleisen asumistuen varallisuusharkinnan vähentävän valtion asumistukimenoja vain 8 miljoonaa euroa vuodessa vuodesta 2026 alkaen. Tämä on hyvin pieni säästö suhteutettuna asumistuen menojen kokonaisuuteen. Vuonna 2023 Kela maksoi asumistukea lähes 1,7 miljardia euroa. Kela on lausuntokierroksella arvioinut, että yleiseen asumistukeen ja eläkkeensaajan asumistukeen esitetyt muutokset lisäävät Kelan etuuskäsittelyyn kuluvia toimintamenoja vuositasona vuodesta 2026 alkaen noin 4,8 miljoonaa euroa. Lisäksi lainmuutoksesta aiheutuu vuosina 2024–2025 kertaluontoisia kustannuksia mm. etuusohjelmamuutoksista, koulutuksista, lomake- ja järjestelmämuutoksista sekä tiedottamisesta.

Varallisuusharkinnasta luovuttiin yleisessä asumistuessa vuonna 2015. Tuolloin yhtenä perusteena luopumiselle oli se, että varallisuusharkinta monimutkaisti tuen hakemista ja myöntämistä tarpeettomasti, koska asumistuensaajilla oli vain harvoin tuloksi luettavaa omaisuutta. Nyt esitetty varallisuusharkinta tekee jälleen asumistuen hakemisen monimutkaisemmaksi ja sen perusteiden ymmärtämisen vaikeaksi ihmisille. Varallisuuden arvioiminen ja valvonta lisää byrokratiaa ja hallinnollisia kustannuksia. Tämä voi myös hidastaa tukihakemusten käsittelyä.

Kaikki varallisuus ei ole helposti käytettävissä ja realisoitavissa. Esimerkiksi muuttotappiokunnassa sijaitsevien kiinteistöjen tai asuntojen myynti voi olla hyvin hidasta ja kestää jopa vuosia. Tämä voi johtaa kohtuuttomaan tilanteeseen pientuloisilla, jotka eivät saisi asumistukea, eivätkä onnistuisi yrityksestään huolimatta realisoimaan varallisuuttaan. Myös ihmiset, joilla on tilapäisiä taloudellisia vaikeuksia ja joiden varallisuus ylittää säädetyn rajan, voivat jäädä ilman tilapäisesti tarvittavaa tukea, mikä saattaa johtaa

syvenevään taloudelliseen ahdinkoon. On kohtuutonta, että esimerkiksi äkillinen sairastuminen pakottaa heti realisoimaan omaisuutta. Jos varallisuusharkinta otetaan käyttöön, tulee tuen myöntäjälle säätää harkintavaltaa yksilöllisten tilanteiden huomioimiseksi tai vaihtoehtoisesti tukeen voitaisiin säätää suoja-aika, jonka aikana omaisuus ei vaikuta asumistukeen.

Myös pienituloisilla ihmisillä pitäisi olla mahdollisuus oman taloutensa suunnitteluun ja säästämiseen yllättäviä tilanteita ja isompia hankintoja varten. Varallisuusharkinnan palauttaminen yleiseen asumistukeen esityksessä asetetuilla matalilla rajoilla vaikuttaa varautumismahdollisuuteen. Erityisesti esityksessä oleva 2000 euron käyttövaravähennys talletuksista on matala. Varallisuusrajoja olisi arvioitava uudelleen, jotta pitkäaikainen taloudellinen varautuminen on mahdollista.

Opiskelijat on tarkoitus siirtää yleisestä asumistuesta opintotuen asumislisän piiriin 1.8.2025. Heidän kohdallaan varallisuusharkinnalla muutaman kuukauden ajalta on saatavissa vain marginaalisia säästöjä. SOSTE ehdottaa, että opiskelijoiden osalta laki tulisi voimaan samaan aikaan kuin siirtyminen asumislisän piiriin. Välivaihe lisäisi työtä niin asumistuen saajan kuin myöntäjän taholla sekä aiheuttaisi sekaannusta enemmän kuin tuottaisi säästöjä.

Jos asumistukimenojen määrää halutaan pienentää, tarvitaan toimia muilla politiikkasektoreilla. Asumistuen tarpeeseen vaikuttavat työllisyyden ja palkkojen kehitys, perusturvan riittävyys ja asumisen hinta. Asumistuen tarpeen vähentäminen vaatisi aktiivista asuntopolitiikka ja toimia kohtuuhintaisten asuntojen lisäämiseksi nykyisestä. Sen sijaan tällä hallituskaudella on esimerkiksi erityisryhmien aravuokra-asuntojen investointiavustus käytännössä lakkautettu kokonaan ja esteettömyysavustusten sekä iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden asuntojen korjausavustusten määrärahasoa on leikattu merkittävästi.

SOSTE ei kannata leikkauksia eläkkeensaajan asumistukeen

Esityksessä ehdotetaan, että eläkkeensaajan asumistuessa omaisuuden ja tulojen vaikutusta myönnettävään tukeen kiristetään. Vuositulon huomioimista korotettaisiin 8 prosentista 15 prosenttiin varallisuusrajan ylittävistä omaisuudesta, ja varallisuusrajoja laskettaisiin. Lisäomavastuuprosenttia korotettaisiin 41,3 prosentista 43,5 prosenttiin.

SOSTE ei kannata ehdotettuja leikkauksia. On huomioitava, että eläkkeensaajan asumistuki kohdistuu jo nyt pienituloisille eläkeläisille. Heille asumisen tuilla on suuri merkitys. He harvoin pystyvät vaikuttamaan omaan tulotasoonsa tai juurikaan pienentämään asumismenojaan. Eläkeläisten kohdalla korostuu asumisen pysyvyyden tärkeys, varsinkin myöhemmällä iällä.

Esityksen on arvioitu vaikuttavan 203 000 henkilön tukeen. Tuki lakkaa kokonaan 7 600 henkilöltä. Tuen saajien määrä oli 203 301 huhtikuussa 2024. Käytännössä esitetty muutos kohdistuu lähes kaikkiin asumistuen saajiin, vaikkakin sitä enemmän mitä suuremmat tulot ovat. Lisäomavastuuprosentin korottaminen nykytasosta leikkaisi asumistukea yksinasuvan kohdalla jo 856,67 euroa ylittävältä tulon osalta, eli jo takuueläkettä (976,59 €/kk) alemmilla tuloilla. Esityksen vaikutukset kohdistuisivat erityisesti naisiin. Ehdotetut heikennykset osuvat myös niihin pienituloisiin eläkkeensaajiin, jotka haluavat jatkaa työskentelyä, ja heikentäisivät kannusteita työntekoon.

Ehdotetut kiristykset lisäisivät eläkkeensaajien toimeentulovaikeuksien riskiä ja toimeentulotuen tarvetta. Etuusleikkausten lisäksi eläkkeensaajien toimeentuloa koettelevat muun muassa korkeat elinkustannukset, alv:in korotukset ja jo tehdyt sekä suunnitteilla olevat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen korotukset.

Kuntaryhmituksen muutos heikentää ihmisten toimeentuloa ja lisää tarvetta toimeentulotuelle

Enimmäisasumismenoja koskevaa kuntaryhmitystä ehdotetaan muutettavaksi niin, että Kouvola, Mikkeli, Pori, Kajaani, Lappeenranta ja Vaasa siirrettäisiin nykyisestä 2. kuntaryhmästä 3. kuntaryhmään. Siirtymä leikkaa tuensaajien asumistukea, koska suurella osalla siirrettävissä kunnissa asuvista ruokakunnista enimmäisasumismenot ylittyvät jo tällä hetkellä. Lisäksi osalla ruokakunnista enimmäisasumismenot eivät ole kuntaryhmässä 2 ylittyneet, mutta ne ylittyvät kuntaryhmässä 3. Leikkaukset yhdessä jo voimaantulleiden muiden toimeentulotuen tiukennusten kanssa heikentävät ihmisten toimeentuloa ja vuokranmaksukykyä.

SOSTE katsoo, että ehdotettujen kuntien siirtämiseen nykyisestä 2. kuntaryhmästä 3. ryhmään ei ole esitetty riittäviä perusteluja. SOSTE viittaa myös jäsenjärjestönsä KOVAN lausuntokierroksella esiin tuomiin huomioihin asuntomarkkinatilanteesta siirtolistalla olevissa kunnissa. Pulaa on erityisesti sopivan kokoisista, esteettömistä ja palvelujen lähellä sijaitsevista asunnoista, jotka sopivat myös ikääntyville. Ara-asuntokanta painottuu suuriin kaksioihin ja kolmioihin. Hakijoista suurin osa on kuitenkin yhden tai kahden hengen talouksia, joille suuret perheasunnot eivät ole sopivia. Asuntokanta näillä alueilla ei väestön rakennemuutoksen vuoksi enää vastaa kysyntää, eivätkä suurien asuntojen korkeammat vuokrat mahdu asumistuessa hyväksyttäviin asumismenoihin. Tuensaajan voi siis olla mahdoton löytää asuntoa, joka ei ylittäisi asumistuen hyväksyttäviä asumismenoja. Näissä kunnissa asuntokannan korjaaminen kysyntää vastaavaksi on myös haastavaa, koska rahoituksen saaminen siihen on vaikeaa.

Ehdotettu muutos lisäävät ruokakuntien riippuvuutta toimeentulotuesta ja myös siirtävät uusia kotitalouksia toimeentulotuen piiriin. Esityksessä arvioidaan toimeentulotukea saavilla noin 5 500 ruokakunnalla toimeentulotuen kompensoivan yleisen asumistuen pienenemistä ja lisäksi toimeentulotuen saajien määrän lisääntyä 200 kotitaloudella. Toimeentulotuki on kaikkein byrokraattisin etuus ja siihen liittyy suurimmat kannustinloukut.

Yhteisvaikutukset muiden sosiaaliturvaleikkausten kanssa huomioitava

Esitettyjen muutosten yhteisvaikutuksia muiden sosiaaliturvamuutosten kanssa ei esityksessä ole arvioitu. Esitettyjen muutosten arviointi erikseen ei anna todellista kuvaa pienituloisten tilanteesta. Yksittäisten leikkausten kohdalla arvioitua vaikutusta voivat näyttää kohtuullisilta, mutta kumuloituvat vaikutukset ovat pienituloisille ihmisille merkittäviä.

Sosiaali- ja terveysministeriön 23.9.2024 julkaisema sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arviointi osoittaa, että vuosien 2024–2025 leikkaukset osuvat erityisesti kolmeen pienituloisimpaan tulokymmenyksen. Kokonaisvaikutusten kannalta merkittävimpiä ovat leikkaukset työttömyysturvaan ja

yleiseen asumistukeen. Koko väestön suhteellinen pienituloisuusaste kasvaisi vuosien 2024–2025 muutosten seurauksena 1,7 prosenttiyksikköä, mikä tarkoittaa noin 100 000 henkilöä. Perustoimeentulotuen etuusmenojen arvioidaan kasvavan laskennallisesti runsaat 30 prosenttia. Myös vuosien 2024 ja 2025 terveystuloihin kohdistuvat muutokset pienentävät suhteellisesti eniten kolmeen pienituloisimpaan tulokymmenyksen kuuluvien ihmisten tuloja.

STM arvioi myös toimeentuloturva- ja sosiaali- ja terveystalouselainsäädännön muutosten yhteisvaikutuksia eri ihmisryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Arvioinnissa todetaan, että myös palveluleikkausten kielteiset vaikutukset kohdistuisivat valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin pienituloisiin henkilöihin, jotka ovat pelkästään julkisen perusterveydenhuollon varassa. Eli esimerkiksi nuoriin aikuisiin, osatyökykyisiin, vaikeasti työllistyviin työttömiin, ikääntyneisiin ja vammaisiin ihmisiin.

Kun näin tiedetään, että leikkaukset osuvat jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin pienituloisiin ihmisiin, ei lisäleikkauksia tule enää tehdä.

Jatkossa sosiaaliturvaan kohdistuvien muutosten arviointia ja seuranta tulee tehdä kokonaisuutena. Jos seuranta osoittaa, että muutokset johtavat haavoittuvassa asemassa olevien tilanteen heikkenemiseen ja köyhyyden lisääntymiseen, on päätöksiä peruttava.